

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**на тему: «Роль обласного бюджету в соціально-економічному розвитку
регіону»**

Виконав: студент 4 курсу групи ФБС- 42
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа і страхування»

Бунік А.П.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Цюпа О.П.

Рецензент

к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та прикладної економіки

Стефінін В.В.

м. Івано-Франківськ 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність, функції та призначення обласного бюджету

1.2. Напрями та основні пріоритети розвитку регіону

1.3. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку регіонів (на субнаціональному рівні)

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

2.1. Доходи обласного бюджету та їх значення для фінансового потенціалу регіону

2.2. Вплив видатків обласного бюджету на соціально-економічний розвиток регіону

2.3. Бюджетні інструменти стимулювання розвитку регіону

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ У РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми та виклики використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону в умовах євроінтеграції

3.2. Перспективні напрями та шляхи підвищення ролі обласного бюджету у розвитку регіону

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Соціально-економічний поступ регіону безпосередньо залежить від фінансової спроможності та ефективного управління ресурсами на місцевому рівні. Місцеві бюджети відіграють ключову роль у забезпеченні життєдіяльності громад, фінансуванні соціально важливих програм та розвитку інфраструктури. В умовах сучасних глобальних викликів, зокрема повномасштабної війни, питання стійкості та ефективного управління місцевими бюджетами набуває особливої актуальності. Здатність органів місцевого самоврядування оперативно адаптуватися до змін, ефективно використовувати наявні ресурси та залучати додаткові джерела фінансування є запорукою стійкого розвитку регіонів.

У системі державного регулювання саме обласний бюджет виступає стратегічним інструментом, що забезпечує баланс між загальнодержавними інтересами та специфічними потребами територіальних громад. Роль обласного бюджету полягає в забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, фінансуванні регіональних програм (освіта, медицина, спортивна діяльність, культура та інфраструктура) та перерозподілі коштів для вирівнювання диспропорцій між громадами.

В умовах децентралізації та євроінтеграційних процесів виникає гостра потреба у вдосконаленні механізмів формування та використання коштів обласного рівня. Це необхідно для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, підтримки соціальної сфери та стимулювання інвестиційної привабливості конкретної області.

Мотивацією вибору даної теми стало вивчення та дослідження обласного бюджету та в яких умовах сучасних викликів та воєнного стану він стає головним фінансовим плацдармом для підтримки життєдіяльності регіону. Саме від його збалансованості залежить фінансування критичної інфраструктури, медицини, освіти та соціального захисту населення (включаючи підтримку внутрішньо переміщених осіб).

Метою роботи є дослідження ролі обласного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону та обґрунтування напрямів підвищення ефективності його використання.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- охарактеризувати сутність, функції та призначення обласного бюджету;
- визначити напрями та основні пріоритети розвитку регіону;
- дослідити зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку регіонів (на субнаціональному рівні);
- проаналізувати доходи місцевого бюджету та їх значення для фінансового потенціалу регіону;
- обґрунтувати вплив видатків обласного бюджету на соціально-економічний розвиток регіону;
- визначити бюджетні інструменти для стимулювання розвитку регіону;
- оцінити проблеми та виклики використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону в умовах євроінтеграції;
- розкрити перспективні напрями та шляхи підвищення ролі обласного бюджету у розвитку регіону;

Об'єктом дослідження є обласний бюджет як складова бюджетної системи.

Предметом дослідження є система фінансових відносин, що виникають у процесі формування та використання ресурсів обласного бюджету для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, Бюджетний кодекс України, закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України, які регулюють формування і використання обласного бюджету, міжбюджетні відносини, бюджетний процес та порядок затвердження і виконання бюджету. Теоретичною

основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань функціонування місцевих бюджетів та забезпечення регіонального розвитку.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність, функції та призначення обласного бюджету

В умовах сучасної децентралізації в Україні роль місцевих фінансів кардинально зросла. Центральне місце в цій системі посідає обласний бюджет, який виступає головним фінансовим планом регіону та інструментом реалізації державної політики на місцях. За Бюджетним кодексом України, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1].

У навчальному посібнику О. Й. Косарева зазначається, що бюджет (англ. budget – буквально сумка) – розпис, кошторис грошових витрат і доходів підприємства на певний період (рік, квартал, місяць) [9]. Інше тлумачення трактує, що бюджет – більш вузьке поняття, яке означає кількісне представлення плану дій, причому, як правило, поняття «бюджет» традиційно трактується як «кошторис» [10].

Бюджет забезпечує фінансовими ресурсами потреби економічного і соціального розвитку на основі розподілу і перерозподілу ВВП у державі. Учасниками економічних відносин, які виникають у зв'язку з бюджетом є держава, суб'єкти господарювання всіх форм власності та населення оскільки:

- держава має потребу у фінансових ресурсах для виконання власних функцій;
- суб'єкти господарювання всіх форм власності та напрямів діяльності як постачають грошові ресурси держав, так і можуть від неї їх отримувати залежно від місця та ролі у системі економічних відносин;

- населення може бути як платником податків, так і отримувачем грошових коштів.

Згідно статті 2 БКУ, бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [1]. Відповідно до статті 5 Бюджетного кодексу України [1] бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів, які взаємопов'язані між собою й функціонують на основі єдиних правових та організаційних засад. Структуру бюджетної системи України наведено на рис. 1.1.

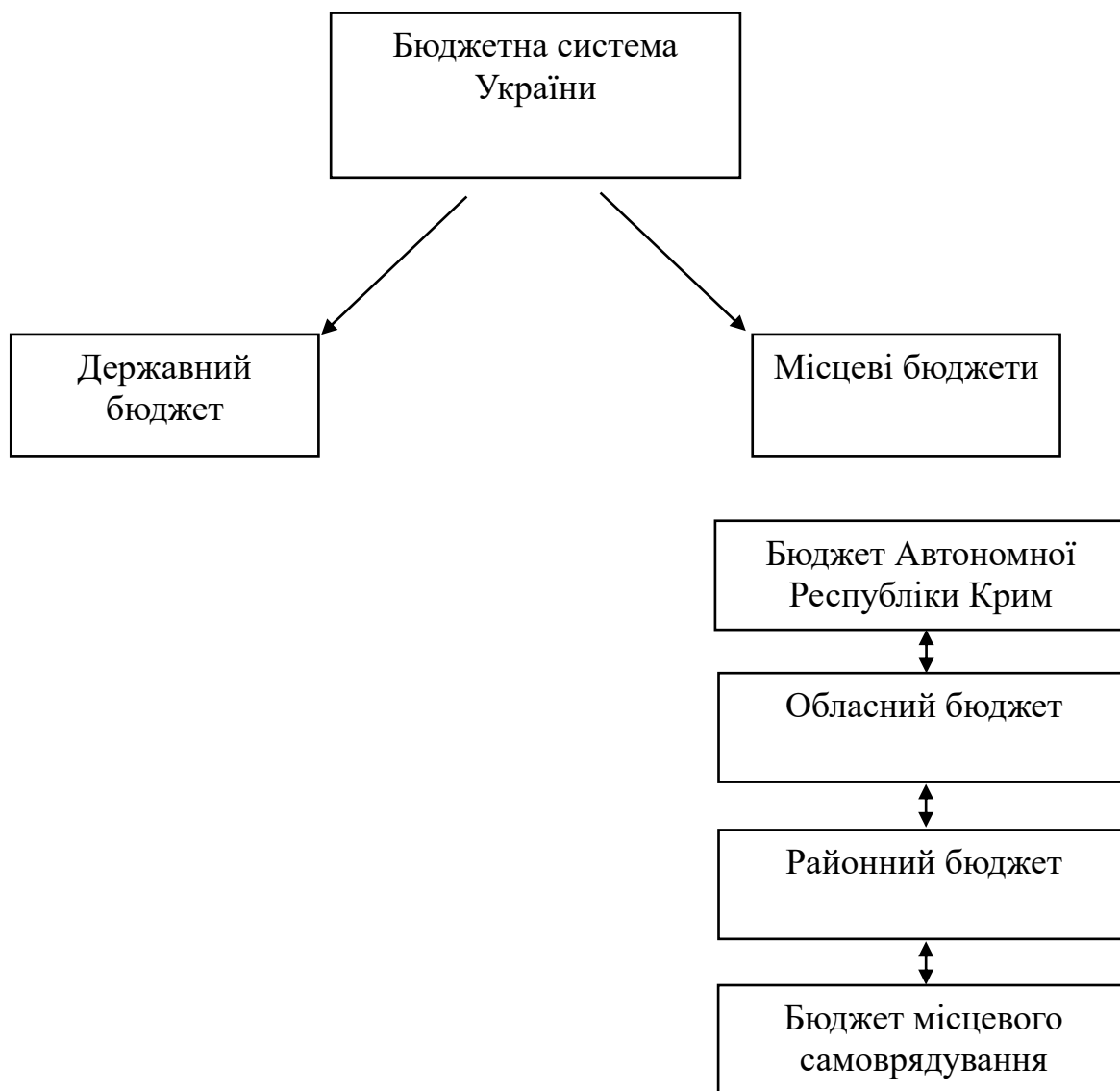

Рис. 1.1. Структура бюджетної системи України [1].

Важливою складовою бюджетної системи України є місцеві бюджети. Місцевий бюджет – це річний фінансовий план формування та використання коштів для забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування на відповідній території (області, району та територіальної громади). Він є ключовим інструментом для розвитку територій, реалізації місцевих програм та надання суспільних послуг населенню. Серед місцевих бюджетів важливу роль відіграє обласний бюджет, через який забезпечується фінансування заходів і програм регіонального значення.

Сутність обласного бюджету це утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання, що відображає доходи (податки, оренда плата, збори, частина прибутку) та видатки (фінансування соціально-економічного розвитку, освіти, медицини інфраструктури) регіону.

Також він регулює грошові відносини між державою, підприємствами, організаціями та населенням в межах області та є частиною бюджетної системи України, спрямований на задоволення потреб населення та розвиток регіону.

Сутність обласного бюджету найбільш повно розкривається через його функції, які відображають основні напрями впливу бюджету на розвиток регіону.

Основні функції обласного бюджету:

1. Розподільча (перерозподільча) функція.

Це основна функція, яка полягає у концентрації грошових коштів та їх подальшому спрямуванні на потреби області.

1) Міжгалузевий розподіл: кошти спрямовуються між різними сферами (освіта, медицина, культура, дорожнє господарство).

2) Територіальний розподіл: допомога окремим громадам (ТГ) через механізм трансфертів (субвенцій та дотацій), якщо їхніх власних ресурсів недостатньо для виконання своїх повноважень.

3) Соціальний перерозподіл: підтримка вразливих верств населення через регіональні соціальні програми.

2. Видаткова функція (забезпечення суспільних послуг)

Обласний бюджет фінансує об'єкти, які мають загальнообласне значення. На відміну від бюджетів громад, він фокусується на спеціалізованій допомозі:

- освіта: фінансування спеціалізованих шкіл, ліцеїв-інтернатів, закладів професійно-технічної та фахової передвищої освіти.
- охорона здоров'я: утримання обласних лікарень, диспансерів та центрів екстреної медичної допомоги.
- соціальний захист: обласні пансіонати для літніх людей, дитячі будинки-інтернати.
- культура та спорт: обласні музеї, театри, бібліотеки та школи олімпійського резерву.

3. Стимулююча та регулююча функція

Бюджет використовується як важіль для економічного розвитку регіону:

- інвестиції в інфраструктуру: будівництво та ремонт доріг обласного значення, газифікація, водопостачання.
- підтримка бізнесу: часткове відшкодування відсотків за кредитами для малого бізнесу або підтримка агропромислового комплексу через регіональні програми.
- екологія: фінансування природоохоронних заходів (очищення річок, утилізація відходів).

4. Контрольна функція

Дозволяє державі та громаді стежити за ефективністю використання публічних коштів:

- моніторинг доходів: контроль за повнотою надходжень податків (зокрема ПДФО, який є основою бюджету).
- цільове використання: перевірка того, чи пішли кошти саме на ті проєкти, які були затверджені сесією обласної ради.

– ефективність: оцінка результативності програм (наприклад, чи покращилася якість лікування після закупівлі нового обладнання для обласної лікарні).

Реалізація функцій обласного бюджету здійснюється відповідно до норм Бюджетного кодексу України, який визначає розмежування видатків між рівнями місцевих бюджетів. Відповідно до статті 86 Бюджетного кодексу України про критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами.

1. Розмежування видів видатків, визначених пунктами 2 і 3 частини першої статті 82 цього Кодексу, між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання публічних послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв види видатків поділяються на такі групи:

1) перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і які розташовані найближче до споживачів;

2) друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України;

3) третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.

2. Видатки першої групи здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування.

3. Видатки другої групи здійснюються з бюджеті місцевого самоврядування, а також районних бюджетів.

4. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

5. З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп [1].

Враховуючи функції та законодавчо визначені повноваження, обласний бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Призначення обласного бюджету для соціально-економічного розвитку полягає в акумулюванні та цілеспрямованому перерозподілі фінансових ресурсів задля забезпечення збалансованого розвитку регіону, фінансування інфраструктурних проєктів, підтримки підприємництва та надання якісних публічних послуг мешканцям громад.

Кошти спрямовуються через відповідні галузеві програми та цільовий бюджет розвитку. Основні напрями включають:

1. Розвиток інфраструктури та будівництво: капітальний ремонт доріг місцевого значення, мостів, об'єктів тепло- та водопостачання;
2. Економічна підтримка: співфінансування інвестиційних проєктів, грантові програми для малого та середнього бізнесу (МСБ), залучення інвестицій та створення робочих місць;
3. Соціальний захист та підтримка ВПО: фінансування регіональних програм допомоги ветеранам, пенсіонерам, людям з інвалідністю та забезпечення житлом чи адаптація умов для внутрішньо переміщених осіб;
4. Гуманітарна сфера (освіта, медицина, культура): капітальні ремонти та закупівля обладнання для опорних шкіл, лікарень, центрів первинної медико-санітарної допомоги, а також збереження історико-культурної спадщини.

Отже, обласний бюджет виступає стратегічним фінансовим інструментом, який перетворює державні ресурси на реальні зміни для жителів регіону. Акумулюючи та розподіляючи кошти, він безпосередньо впливає на якість життя людей, від безпечних доріг та відремонтованих лікарень до підтримки локального бізнесу й допомоги тим, хто цього найбільше потребує (зокрема ВПО та ветеранам). Фактично, саме через фінансування цих чотирьох ключових напрямків – інфраструктури, економіки, соціального захисту та гуманітарної сфери – забезпечується стійкий, збалансований розвиток усієї області та створюється надійне підґрунтя для її майбутнього зростання.

1.2. Напрями та основні пріоритети розвитку регіону

Трансформація економічної системи України, поглиблення процесів децентралізації та сучасні геополітичні виклики докорінно змінили підходи до управління регіональним розвитком. У цих умовах обласний бюджет перестає бути виключно кошторисом для фінансування бюджетних установ, а перетворюється на стратегічний інструмент управління, спроможний задавати вектор розвитку для всієї області. Визначення чітких напрямів та пріоритетів фінансування є базовою умовою для того, щоб обмежені бюджетні ресурси приносили максимальний соціально-економічний ефект.

Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року є посилення соціально-гуманітарної, економічної, просторової згуртованості України, підвищення рівня безпеки і добробуту громадян шляхом задоволення потреб регіонів та територіальних громад у відновленні інфраструктури та модернізації економіки за принципом «краще, ніж було», ефективного використання внутрішнього потенціалу територій, розвитку системи демократичного, децентралізованого та інклюзивного багаторівневого врядування[3].

Стратегічна мета державної регіональної політики до 2027 року досягається на основі трьох стратегічних цілей:

- формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
- підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Перша ціль спрямована на подолання відмінностей між різними громадами області та іншими регіонами. Вона передбачає створення рівних

умов для життя (доступ до якісної медицини, освіти безпечного простору) незалежно від того, чи це велике місто, чи віддалене село. Бюджетні кошти мають спрямовуватися на вирівнювання розвитку територій. Це фінансування міжмуніципальних проєктів, субвенцій на розвиток інфраструктури в депресивних або постраждалих громадах, а також обов'язкове виділення коштів на безпекові заходи, капітальний ремонт укриттів та екологічні програми.

Друга ціль передбачає розкриття економічного потенціалу області. Це стимулювання місцевого бізнесу, залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, розвиток інновацій, створення нових робочих місць та підтримка релокованих підприємств. Фінансові ресурси інвестуються в проєкти, які в майбутньому принесуть прибуток: створення індустріальних парків, підведення комунікацій до інвестиційних майданчиків, співфінансування грантових програм для бізнесу.

Третя ціль це продовження реформи децентралізації на якісному рівні. Мова йде про чіткий розподіл повноважень між державою, обласною радою та органами місцевого самоврядування. Ефективне врядування означає, що рішення приймаються прозоро, на основі даних, а послуги надаються швидко та якісно. Також передбачає підвищення прозорості та ефективності використання кожної бюджетної гривні. Сюди входить впровадження цифрових інструментів контролю за бюджетом, залучення громадськості, а також розвиток спроможності громад самостійно адмініструвати свої доходи й ефективно управляти комунальним майном без постійної залежності від дотацій.

Оперативні цілі та основні завдання, що забезпечують досягнення стратегічних цілей, наведені у додатку 1 [3].

Реалізація зазначених стратегічних цілей потребує належного фінансового забезпечення, ключова роль у якому належить обласному бюджету. Саме через механізм бюджетного фінансування забезпечується підтримка інфраструктурних проєктів, розвиток людського капіталу, стимулювання підприємницької діяльності та реалізація заходів із відновлення територій.

Визначені стратегічні цілі державної регіональної політики формують логіку та структуру обласного бюджету, перетворюючи його з інструменту фінансування поточних потреб на важливий механізм стратегічного розвитку регіону. У зв'язку з цим бюджетна політика орієнтується на територіально спрямований підхід, за якого фінансові ресурси концентруються на реалізації програм і проєктів, покликаних вирішувати економічні, соціальні, екологічні та безпекові виклики розвитку територій.

У контексті безпеки життєдіяльності та відновлення економічної активності обласний бюджет зміщує фокус на першочергове фінансування цивільного захисту, відбудову зруйнованої інфраструктури та створення матеріальних резервів. Для громад, які віднесені до територій відновлення, бюджетні кошти стають каталізатором економічного пожвавлення.

Водночас обласний бюджет формує фінансову основу для реалізації європейського вектора розвитку, що знаходить відображення у підтримці розвитку сільських територій, залученні міжнародних інвестицій та реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги. Оскільки міжнародні донори, європейські фонди та фінансові організації майже ніколи не фінансують проєкти повністю, в обласному бюджеті суттєво зростає роль фонду розвитку та видатків співфінансування.

Важливим бюджетним пріоритетом стає забезпечення доступності послуг у сільській місцевості та розвиток людського капіталу. Обласний бюджет спрямовує субвенції та капітальні вкладення на будівництво, реконструкцію та модернізацію мережі ЦНАПів, амбулаторій сімейної медицини та опорних шкіл. Фінансуються мобільні сервісні центри та закупівля транспорту, щоб зв'язати віддалені села з адміністративними центрами громад і районів.

Іншим стратегічним напрямом бюджетної політики є підтримка економічних центрів зростання, розвиток індустриальних парків, туристично-рекреаційного потенціалу територій та стимулювання підприємницької активності. Бюджетні ресурси можуть спрямовуватися на розвиток транспортної інфраструктури, модернізацію інженерних мереж, підтримку

малого і середнього бізнесу та створення сприятливих умов для залучення інвестицій.

Зрештою під впливом цих завдань докорінно змінюється внутрішня структура самого обласного бюджету за програмно-цільовим методом. Частка бюджету розвитку суттєво зростає порівняно з поточними видатками споживання. Система міжбюджетних трансфертів стає більш гнучкою та адресною, адже розподіл дотацій і субвенцій з обласного рівня тепер прямо залежить від виконання конкретних індикаторів – від покращення інфраструктури гірських населених пунктів до екологічних показників прибережних і морських зон.

Фінансове забезпечення через місцеві та обласні бюджети здійснюються відповідно до Бюджетного кодексу України та спрямовуються на життєдіяльність громад, соціальні програми, інфраструктуру та підтримку ВПО. Воно спирається на власні надходження та державні трансферти.

Отже, напрями та пріоритети розвитку регіону формуються з урахуванням сучасних викликів, процесів децентралізації та євроінтеграції України. Їх реалізація значною мірою залежить від ефективності формування та використання ресурсів обласного бюджету, який виступає ключовим фінансовим інструментом забезпечення відновлення територій, підтримки соціальної сфери, розвитку інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності регіону.

1.3. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку регіонів (на субнаціональному рівні).

Зарубіжний досвід фінансового забезпечення регіонального розвитку є надзвичайно різноманітним, проте він базується на єдиному принципі: фінансовій децентралізації. Основна ідея полягає в тому, щоб надати субнаціональним рівням (штатам, землям, провінціям, громадам) достатньо ресурсів та автономії для самостійного розв'язання місцевих проблем.

Давайте розглянемо основні моделі фінансування розвитку територіальних громад в розвинених країнах.

Особливістю політики територіального розвитку у Великій Британії є відсутність значних міжрегіональних диспропорцій в економічному розвитку, практично відсутні слаборозвинуті аграрні території, значно віддалені від крупних високо розвинутих урбанізованих регіонів. Водночас усередині країни існують ярко виражені міжрегіональні відмінності природних умов, характеру економічного розвитку і виробничої спеціалізації, наявності комунікацій, робочих місць, рівня життя, етнічного стану населення. Державна фінансова допомога територіям надається у різних формах. Діє система отримання регіональних грантів підприємствами, яка в Англії має назву інвестиційних субсидій (грантів) для бізнесу, а в Уельсі і Шотландії це Єдиний інвестиційний фонд. Отримання фінансової допомоги ЄС здійснюється за принципом доповнення, програми паралельно фінансується ЄС і урядом Великої Британії[21].

У Швеції сформовано систему, при якій регіональна адміністрація реалізовує загальнонаціональні директиви. При Міністерстві промисловості і торгівлі створено підрозділи, до сфери діяльності яких належить розробка регіональної політики для слаборозвинених районів, контроль за здійсненням регіональної політики та зв'язок з Європейською Комісією, а формування стратегій розвитку регіонів здійснюють Адміністративні ради відповідних графств. Відзначимо, що у Швеції створюють регіональні компанії, які приймають пайову участь у реконверсії підприємств і організацій що виробляють нові товари та підтримують малі і середні підприємства[20].

В Естонії регіональна політика перебуває у віданні Міністерства внутрішніх справ, так як одним із головних завдань державної політики є збереження національної територіальної цілісності. Завданнями регіональної політики Естонії є створення прийнятних умов життя в усіх регіонах, стимулювання економічного розвитку та інше. В Естонії існує Рада з регіональної політики, в якій представлено всі міністерства, адміністрації округів і органи місцевого самоврядування[20].

Наприклад, у Фінляндії відповідальним за формування регіональної політики є Міністерство внутрішніх справ, через координацію діяльності центральних міністерства різних напрямків. Основні рішення щодо соціально-економічного розвитку регіонів приймаються централізовано, а регіони Фінляндії приймають окремі рішення в рамках невеликих проектів[20].

У Бельгії рішення стосовно регіональної політики приймаються регіональною адміністрацією для великих проектів, а для маломасштабних проектів – Регіональним Міністром економіки.

Варто також зазначити, що регіональну політику в деяких країнах здійснюють спеціалізовані державні директивні чи дорадчі органи. Так, у Канаді функціонує комітет Кабінету Міністрів з питань економічного та регіонального розвитку, у США діє Президентська комісія з проблем федералізму, яка займається питаннями підготовки аналітичних звітів та рекомендацій для Президента та Конгресу, напрацювання шляхів покращення

федеративних відносин, координацією поточної діяльності федеральної адміністрації по питанню удосконалення міжрегіональних відносин[20].

В Японії діють Економічна консультативна рада та Консультативна рада планування комплексного розвитку територій при Кабінеті Міністрів, якими керує прем'єр міністр. Головним робочим органом у державному апараті Японії, що формує державну регіональну політику, програми та плани соціально-економічного розвитку є Управління економічного планування[20].

Зазначене вище дає змогу дійти таких висновків:

1. Основною рисою розвитку інституційного забезпечення регіональної політики в дослідженнях у цій статті зарубіжних країнах є децентралізація, яка здійснюється на принципах субсидіарності;
2. Регіоналізація та децентралізація стали провідними у забезпеченні ефективної регіональної політики у світовій практиці;
3. Регіональна політика багаторівнева та реалізовується центральними органами влади та регіонів, а також органами місцевого самоврядування, на відміну від того, що відносно нещодавно основну роль у формуванні та здійсненні регіональної політики відігравали лише центральні органи виконавчої влади;
4. У реалізації регіональної політики зростає роль регіонального та місцевого самоврядування, приватних структур, громадських організацій, які відстоюють інтереси громад і регіонів, та професійних структур (наприклад, агентство регіонального розвитку), головним завданням яких є сприяння регіональним ініціативам;
5. Роль центрального уряду дедалі більше зводиться до формування концептуальних засад та необхідної нормативно-правової бази[20].

Досвід реалізації регіональної політики окремих європейських країн характеризується використанням широкого набору інструментів регіонального управління, що також залежить від індивідуальних особливостей розвитку і певних територіальних проблем. Імплементация кращих практик щодо інструментів і їх взаємодії в процесі реалізації регіональної політики, в тому

числі для вирішення проблем розвитку регіонів, зокрема, через порядок розподілу фондової фінансової допомоги, є актуальною для реалізації в Україні.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

2.1. Доходи обласного бюджету та їх значення для фінансового потенціалу регіону

Івано-Франківська область – це унікальний регіон на заході України, який поєднує в собі потужний природно-ресурсний потенціал, багату культурну спадщину та стратегічне географічне положення. Межуючи з Румунією та чотирма областями України, Прикарпаття є важливим транспортним і логістичним вузлом, що відкриває прямий вихід до європейських ринків.

Соціально-економічне обличчя регіону визначається двома ключовими факторами: розвиненим промислово-аграрним комплексом та унікальною рекреаційною зоною. З одного боку, область є лідером у сферах деревообробки, виробництва будівельних матеріалів та хімічної промисловості. З іншого – Карпатський єврорегіон (зокрема курорти на зразок Буковелю) робить Прикарпаття головним туристичним магнітом країни, що стимулює розвиток сфери послуг, малого бізнесу та інфраструктури.

Згідно Стратегії розвитку регіону на 2021-2027 роки, стратегія передбачає створення умов для розвитку ветеранського підприємництва, самозайнятості та кооперації, підтримки місцевих виробників крафтової й локальної продукції, сільськогосподарських кооперативів і кластерних об'єднань. Метою є не лише економічне зростання, а й забезпечення рівного доступу до можливостей для всіх мешканців області[5].

Серед стратегічних пріоритетів – енергоефективність і розвиток відновлюваної енергетики. Йдеться про реалізацію проєктів із виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, модернізацію інфраструктури з урахуванням кліматичних цілей, збереження та розширення природних

територій. Стратегія спрямована на формування зеленої економіки, яка поєднує конкурентоспроможність із відповідальністю перед довкіллям і майбутнім поколінням[5].

Також Стратегія передбачає активне стимулювання міжрегіонального та міжнародного партнерства, розвиток транскордонного співробітництва, смартспеціалізації та залучення інвестицій для реалізації публічних інвестиційних проєктів.

В Івано-Франківській області наголошують: регіон обирає шлях стійкого розвитку – економічно сильного, соціально відповідального та екологічно збалансованого [5].

Реалізація зазначених стратегічних пріоритетів потребує належного фінансового забезпечення, ключову роль у якому відіграє обласний бюджет. Саме тому аналіз структури та динаміки його доходів дає змогу оцінити фінансовий потенціал регіону та можливості фінансування пріоритетних напрямів розвитку.

Згідно статті 2 Бюджетного кодексу України, доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [1].

Доходи обласного бюджету – це фінансова основа, що забезпечує перерозподіл коштів для стабільного функціонування області, фінансування обласних програм та надання соціальних послуг, які виходять за межі окремих громад. Вони виконують роль головного інструменту для збалансованого розвитку всієї області.

Відповідно до статті 13 Бюджетного кодексу України [1], бюджет складається із загального та спеціального фондів, кожен з яких має власне призначення у процесі формування та використання бюджетних ресурсів. Загальний фонд акумулює основну частину доходів бюджету та забезпечує фінансування поточних видатків, пов'язаних із виконанням функцій і повноважень органів влади. Спеціальний фонд формується за рахунок

надходжень, що мають цільове призначення, і використовується на фінансування визначених законодавством заходів та програм. Такий розподіл дає змогу забезпечити належний рівень фінансової дисципліни, прозорості використання бюджетних коштів і розмежування ресурсів залежно від напрямів їх спрямування.

Особливе значення для фінансової стійкості обласного бюджету має загальний фонд, оскільки саме за рахунок його надходжень забезпечується фінансування більшості поточних видатків. Джерела формування загального фонду обласного бюджету визначені Бюджетним кодексом України та включають низку податкових і рентних платежів, частина яких зараховується до обласного бюджету у встановлених законодавством пропорціях.

До доходів загального фонду обласного бюджету, згідно статті 66 БкУ, належить:

1. 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується згідно з ПкУ на відповідній території;
2. 10 відсотків податку на прибуток підприємств;
3. Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності;
4. 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
5. 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води, користувачами за місцем її забору;
6. 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення;
7. 2 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату, що зараховується до бюджету за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;
8. Плата за використання інших природних ресурсів що зараховується до обласного бюджету.

Наведені джерела формують основу доходної бази загального фонду обласного бюджету та безпосередньо впливають на його фінансову спроможність. Динаміку доходів загального та спеціального фондів обласного бюджету Івано-Франківської області у 2023–2025 роках наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Доходи обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 рр., млн грн.**

Показник	2023	2024	2025
Загальний фонд	2 757,6	3 074,5	3 270,5
Спеціальний фонд	852,3	292,1	344,2
Разом	3 609,9	3 366,6	3 614,6

Складено за даними[8].

Загальна тенденція доходів обласного бюджету протягом трирічного періоду залишалася відносно стабільною та коливалася у межах 3,40-3,60 млрд грн. У 2024 році загальний фонд зріс на 316,9 млн грн порівняно з 2023 роком, а у 2025 році він зріс ще на 196 млн грн. Загальний фонд став практично єдиним надійним джерелом фінансування життєдіяльності області, що мінімізує ризики невиконання захищених статей видатків (зарплати, соціальне забезпечення).

За динамікою спеціального фонду спостерігалось різке та критичне скорочення надходжень до нього. У 2023 році він становив 852,3 млн грн. У 2024 році відбулося падіння на 560,2 млн грн. Значне підвищення відбулося у 2025 році на 52,1 млн грн порівняно з 2024 роком.

Отже, структура доходів обласного бюджету зазнала суттєвих змін. За відносної стабільності надходжень загального фонду спостерігається істотне скорочення ресурсів спеціального фонду, що обмежує можливості фінансування капітальних видатків та реалізації програм розвитку регіону.

Аналіз доходів обласного бюджету доцільно здійснювати відповідно до бюджетної класифікації, яка забезпечує єдиний підхід до групування та обліку бюджетних показників. Відповідно до Бюджетного кодексу України доходи

бюджету поділяються на податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і офіційні трансферти. Такий поділ дає змогу оцінити структуру доходної бази бюджету, визначити основні джерела її формування та проаналізувати тенденції змін у складі бюджетних ресурсів області.

Структуру доходів обласного бюджету Івано-Франківської області за видами надходжень у 2023–2025 роках наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Структура доходів обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 роки**

Доходи	2023		2024		2025	
	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%
Податкові	1 803,8	49,97	1 699,6	50,48	2 103,1	58,18
Неподаткові	208,8	5,78	220,4	6,55	220,9	6,11
Доходи від операцій з капіталом	6,6	0,18	3,3	0,10	50,3	1,39
Офіційні трансферти	1 590,7	44,07	1 443,4	42,87	1 240,4	34,32
Разом	3 609,9	100	3 366,7	100	3 614,7	100

Складено за даними[8].

Дані таблиці 2.2 свідчать, що протягом 2023–2025 років загальний обсяг доходів обласного бюджету Івано-Франківської області залишався відносно стабільним та коливався в межах 3,3-3,6 млрд грн. У 2024 році доходи бюджету знизилися на 243,2 млн грн або 6,74 % порівняно з 2023 роком, тоді як у 2025 році спостерігалось незначне підвищення на 248 млн грн або 7 % порівняно з 2024 роком.

Найбільшу частку доходів обласного бюджету формували податкові надходження. У 2023 році їх обсяг становив 1 803,8 млн грн або 49,97 % усіх доходів бюджету. У 2024 році відбулося незначне скорочення податкових надходжень до 1 699,6 млн грн, однак уже у 2025 році їх обсяг зріс до 2 103,1 млн грн, а питома вага досягла 58,18 %. Загалом за досліджуваний період податкові надходження збільшилися на 403,5 млн грн, що свідчить про посилення ролі власних доходних джерел у формуванні фінансових ресурсів області.

Неподаткові надходження також характеризувалися позитивною динамікою. Їх обсяг зріс із 208,8 млн грн у 2023 році до 220,9 млн грн у 2025 році, або на 12,1 млн грн. Водночас їх частка у структурі доходів залишалася незначною та не перевищувала 6 %.

Доходи від операцій з капіталом відігравали незначну роль у формуванні доходів обласного бюджету. У досліджуваному періоді такі надходження були зафіксовані у всіх трьох звітних періодах. Їхня найбільша частка становила 1,39 % або 50,3 млн грн у 2025 році, а найменша у 2024 році у розмірі 3,3 млн грн або 0,10%.

Офіційні трансферти залишалися важливим джерелом фінансових ресурсів області, проте їх частка протягом досліджуваного періоду скорочувалася. Якщо у 2023–2024 роках трансферти формували близько 43,7% доходів бюджету, то у 2025 році їх обсяг зменшився до 1 240,4 млн грн, а частка скоротилася до 34,32 %. Це свідчить про зниження ролі міжбюджетних трансфертів у формуванні доходної бази обласного бюджету.

Отже, упродовж 2023–2025 років доходи обласного бюджету Івано-Франківської області характеризувалися відносною стабільністю. Водночас у структурі доходів посилилася роль власних надходжень, насамперед податкових, тоді як значення офіційних трансфертів поступово зменшувалося. Така тенденція свідчить про підвищення фінансової самостійності обласного бюджету та зростання ролі внутрішнього економічного потенціалу регіону у формуванні його доходної бази.

2.2. Вплив видатків обласного бюджету на соціально-економічний розвиток регіону

Видаткова частина обласного бюджету є головним матеріальним відображенням реальної регіональної політики. Якщо доходи показують фінансовий потенціал території, то видатки демонструють, як саме цей потенціал трансформується у якість життя громадян та умови ведення бізнесу. В умовах обмеженості ресурсів, спричиненої макроекономічною нестабільністю та викликами воєнного часу, дослідження впливу видатків на соціально-економічний розвиток набуває особливого значення для забезпечення життєдіяльності регіонів.

Ефективно сформована структура видатків обласного бюджету діє як мультиплікатор економічного зростання. Інвестиції в інфраструктуру, капітальне будівництво та підтримку локального підприємництва створюють робочі місця і стимулюють ділову активність. Водночас фінансування соціально-гуманітарної сфери – медицини, освіти, соціального захисту та програм підтримки внутрішньо переміщених осіб – забезпечує збереження та розвиток людського капіталу, який є основою будь якого довгострокового прогресу.

Згідно статті 2 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належить: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування[1].

Економічна сутність видатків бюджету полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами виконання функцій та повноважень органів державної

влади й місцевого самоврядування, а також реалізації програм соціально-економічного розвитку.

Відповідно до статті 13 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету поділяються на видатки загального та спеціального фондів. До видатків загального фонду належать видатки, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету, тоді як видатки спеціального фонду проводяться за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду, зокрема власних надходжень бюджетних установ [1].

Для оцінки структури та динаміки видатків обласного бюджету доцільно проаналізувати співвідношення видатків загального і спеціального фондів бюджету Івано-Франківської області за 2023–2025 роки, що наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Видатки обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 рр., млн грн.**

Показник	2023	2024	2025
Загальний фонд	2 539,3	2 781,3	2 587,8
Спеціальний фонд	1 115,0	680,2	840,0
Разом	3 654,3	3 461,5	3 427,8

Складено за даними[8].

У 2024 році спостерігалось незначне зменшення загальної суми видатків на 192,8 млн грн у порівнянні з 2023 роком (з 3 654,3 млн грн до 3 461,5 млн грн). У 2025 році відбулося скорочення сукупних видатків на 33,7 млн грн у порівнянні з попереднім 2024 роком (до 3 427,8 млн грн). У цілому за три звітні роки загальний обсяг видатків зменшився на 226,5 млн грн.

Загальний фонд залишається головним джерелом фінансування життєдіяльності регіону і його частка коливалася протягом 3 років. У 2023 році він складав 2 539,3 млн грн. У 2024 році він збільшився на 242,0 млн грн і

загальна сума склала 2 781,3 млн грн. У 2025 році обсяг видатків загального фонду незначно скоротився та становив 2 587,8 млн грн.

Спеціальний фонд протягом 3 останніх періодів демонстрував нестабільні коливання. У 2023 році він становив 1 115,0 млн грн. У 2024 році відбулося спадання на суму 434,8 млн грн і склавши 680,2 млн грн. У 2025 році ця тенденція позитивно підвищилася до 840 млн грн.

Отже, упродовж 2023–2025 років структура видатків обласного бюджету характеризувалася зростанням ролі загального фонду та скороченням видатків спеціального фонду. Така тенденція свідчить про концентрацію бюджетних ресурсів на фінансуванні поточних потреб і виконанні першочергових завдань регіонального розвитку.

Для аналізу напрямів використання бюджетних коштів застосовується функціональна класифікація видатків бюджету, яка забезпечує їх систематизацію відповідно до основних функцій держави та органів місцевого самоврядування. Використання функціональної класифікації дає змогу оцінити розподіл бюджетних ресурсів між окремими сферами діяльності, визначити пріоритети бюджетної політики та проаналізувати вплив видатків на соціально-економічний розвиток регіону.

Відповідно до статті 90 Бюджетного кодексу України з обласних бюджетів здійснюються видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, природоохоронні заходи, а також реалізацію окремих регіональних програм. Водночас стаття 91 Бюджетного кодексу України визначає перелік видатків, які можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів залежно від потреб відповідної території та прийнятих управлінських рішень. Таким чином, чинне бюджетне законодавство забезпечує розмежування видаткових повноважень між різними рівнями бюджетної системи та створює правові засади для фінансування суспільно важливих послуг і програм[1].

Аналіз структури видатків обласного бюджету за функціональною класифікацією дає можливість визначити основні напрями використання

бюджетних ресурсів, оцінити зміни у фінансових пріоритетах регіону та встановити, які сфери отримували найбільшу підтримку упродовж досліджуваного періоду. Структуру видатків обласного бюджету Івано-Франківської області за функціональною класифікацією у 2023–2025 роках наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Структура видатків обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 роки за функціональною класифікацією видатків та
кредитування бюджету**

Код	Найменування	2023		2024		2025	
		Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%
0100	Загальнодержавні функції	839,3	22,97	892,3	25,78	813,0	23,72
0200	Оборона	0	0	0	0	0	0
0300	Громадський порядок, безпека та судова влада	11,3	0,31	13,8	0,40	22,1	0,64
0400	Економічна діяльність	706,4	19,33	199,7	5,77	209,6	6,11
0500	Охорона навколишнього природного середовища	11,5	0,31	-	-	0,7	0,02
0600	Житлово-комунальне господарство	0,4	0,01	9,9	0,29	0	0
0700	Охорона здоров'я	402,1	11,0	363,3	10,50	345,0	10,07
0800	Духовний та фізичний порядок	271,3	7,42	301,5	8,71	316,0	9,22
0900	Освіта	1 066,7	29,19	1 312,0	37,9	1 263,6	36,86
1000	Соціальний захист та соціальне забезпечення	345,3	9,45	368,7	10,65	457,9	13,36
Разом		3 654,3	100	3 461,5	100	3 427,9	100

Складено за даними[8].

За даними таблиці 2.4. загальний обсяг видатків обласного бюджету за 3 звітні роки залишився в межах 3,4-3,6 млрд грн. У 2023 році загальна сума видатків становила 3 654,3 млн грн. У 2024 році відбулося незначне зменшення на 192,8 млн грн і загальна сума видатків становила 3 461,5 млн грн. У 2025 році видатки зменшилися на 33,6 млн грн (3 427,9 млн грн) порівняно з 2024 роком.

Найбільша стаття видатків бюджету області припала на освіту. У 2023 році видатку на освіту становили 1 066,7 млн грн. У 2024 році було різке зростання на 245,3 млн грн, а загальна сума була 1 312,0 млн грн. У 2025 році відбувся незначний спад порівняно з 2024 роком, але він був значно вищим за 2023 рік і становив 1 263,6 млн грн. В загальному видатки освіти продемонстрували суттєвий приріст за 3 роки на 245,3 млн грн. і залишаються стабільним головним пріоритетом фінансування.

Загальнодержавні функції показували найбільш стабільне та безперервне зростання та спадання протягом 3 років. У 2023 році вони становили 839,3 млн грн., що на 53 млн грн менше ніж у 2024 році коли загальна сума їх становила 892,3 млн грн. Серед 3 звітних років найбільший приріст загальнодержавних функцій видатків відбувся у 2024 році і становив 892,3 млн грн. Загальна динаміка зросла на 79,3 млн грн. У 2025 році ця сфера піднялася на 2 місце за обсягом фінансування.

Позитивну динаміку демонстрували видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. Це обумовлено підвищенням соціального навантаження в умовах воєнного часу. У 2023-2025 роках вони трималися на рівні 350,0-450,0 млн грн. Динаміка за 3 роки фінансування соціальних програм збільшилася на 112,6 млн грн.

Духовний та фізичний розвиток теж показував тенденцію до зростання. У 2023 році вони становили 271,3 млн грн., що є менше порівняно з 2024 роком, які становили 301,5 млн грн., а у 2025 році вони становили 316,0 млн грн і були найбільшими серед 3 звітних періодів. Загалом динаміка зросла на 44,7 млн грн.

Охорона здоров'я демонструвала нестабільну динаміку з помітним скороченням. У 2023 році видатки на охорону здоров'я становили 402,1 млн грн., а у 2024 році знизилися на 38,8 млн грн і загальна сума становила 363,3 млн грн. У 2025 році загальна сума видатків на охорону здоров'я становила найменше серед 3 останніх періодів і була 345,0 млн грн. У 2025 році фінансування медицини скоротилося на 57,1 млн грн порівняно з попередніми роками.

Найбільше падіння серед видатків становить економічна діяльність. За досліджуваний період спостерігалось суттєве скорочення видатків на економічну діяльність. Видатки на економічну діяльність становили 706,4 млн грн і це була третя за величиною стаття видатків у 2023 році. За 2024-2025 роках ця частка коливалася в межах 199,7-209,6 млн грн і порівняно з 2023 роком падіння відбулося у 3,4 рази. Скорочення видатків на економічну діяльність склало понад 506,7 млн грн. Таке скорочення видатків на економічну діяльність супроводжувалося зростанням фінансування освіти та соціального захисту населення, що свідчить про зміну структури бюджетних пріоритетів області.

Охорона навколишнього природного середовища у 2023 році становила 11,5 млн грн., що порівняно є більшим з 2024 роком, де вони становили 0 млн грн. У 2025 році видатки на охорону навколишнього природного середовища становили 0,7 млн грн, що є найменшими серед 3 звітних періодів.

Громадський порядок, безпека та судова влада є найменшою статтею фінансування серед видатків, проте вони мали невелику позитивну динаміку до зростання. Частка видатків коливалася в межах з 11,2-22,1 млн грн.

Оборона та житлово-комунальне господарство за всі 3 останні роки становить 0 млн грн. Видатки на оборону здійснюються виключно з державного бюджету. Основний обсяг видатків на житлово-комунальне господарство здійснюється з бюджетів територіальних громад, що пояснює відсутність відповідних видатків в обласному бюджеті.

Загалом аналіз видатків чітко показує, як змінилися фінансові пріоритети Івано-Франківської області за 3 останні роки. У 2023 році область виділяла значні кошти на економічну діяльність (706,4 млн грн). Протягом 2024–2025 років спостерігалось суттєве скорочення видатків на економічну діяльність та одночасне збільшення фінансування освіти і соціального захисту населення. Зокрема, порівняно з 2023 роком видатки на освіту зросли на 245,3 млн грн, а на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 112,6 млн грн. Це свідчить про посилення соціальної спрямованості бюджетної політики області. Станом на 2025 рік найбільшу частку видатків обласного бюджету становили освіта, соціальний захист населення, а також культура і спорт, на фінансування яких було спрямовано близько 59 % загального обсягу бюджетних видатків (2037,5 млн грн із 3427,9 млн грн).

Отже, структура видатків обласного бюджету Івано-Франківської області у 2023–2025 роках характеризувалася посиленням соціальної спрямованості. Найбільші обсяги фінансування спрямовувалися на освіту, соціальний захист населення, культуру та спорт, які у 2025 році сукупно становили близько 59 % усіх видатків бюджету. Такий розподіл бюджетних ресурсів свідчить про орієнтацію регіональної бюджетної політики на підтримку людського капіталу, забезпечення доступності суспільних послуг та збереження соціальної стабільності в умовах воєнного стану. Водночас скорочення видатків на економічну діяльність свідчить про зміну бюджетних пріоритетів та концентрацію фінансових ресурсів на першочергових потребах населення. Важливим чинником формування видаткової політики області стало також збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру внаслідок переміщення значної кількості внутрішньо переміщених осіб до регіону. Загалом структура видатків обласного бюджету відображає прагнення регіону забезпечити належний рівень соціального захисту населення та підтримати стійкість функціонування соціально-гуманітарної сфери в умовах воєнних викликів.

2.3. Бюджетні інструменти стимулювання розвитку регіону

Ефективне стимулювання регіонального розвитку значною мірою залежить від використання бюджетних інструментів, які забезпечують реалізацію стратегічних пріоритетів території та створюють фінансові передумови для її соціально-економічного зростання. У сучасних умовах обласний бюджет виконує не лише функцію акумуляції та розподілу фінансових ресурсів, а й виступає важливим інструментом впливу на розвиток регіону через фінансування інвестиційних проєктів, регіональних програм, соціальної інфраструктури та інших заходів розвитку. Ефективність бюджетної політики регіонального розвитку визначається здатністю органів влади спрямовувати наявні фінансові ресурси на вирішення актуальних соціальних, економічних та екологічних проблем території, забезпечуючи підвищення якості життя населення та зміцнення конкурентоспроможності регіону.

Бюджетні інструменти стимулювання розвитку регіону – це фінансові механізми (видатки, субвенції, податкові пільги), які держава та органи місцевого самоврядування використовують для залучення інвестицій, підтримки бізнесу, створення інфраструктури та вирівнювання диспропорцій між різними територіями.

До основних бюджетних інструментів стимулювання розвитку регіону належать інвестиційні, податкові, трансфертні та інституційні механізми, які забезпечують реалізацію стратегічних цілей розвитку територій.

З метою систематизації бюджетних інструментів стимулювання розвитку регіону їх доцільно класифікувати за окремими ознаками, що відображають особливості їх застосування та впливу на соціально-економічний розвиток територій.

1. За суб'єктом застосування:

- інструменти стимулювання сталого розвитку – інструменти стимулюючого характеру, направлені на діяльність суб'єктів господарювання та регіональних органів влади у всіх регіонах для досягнення сталого розвитку, що використовуються державними органами влади;

- інструменти мотивації сталого розвитку – заходи внутрішньої активізації діяльності господарюючих суб'єктів у соціальній, економічній та екологічній сферах регіону, направлені на досягнення сталого розвитку через застосування мотиваційного підходу до нарощення внутрішніх потенційних резервів конкретного регіону, що використовуються регіональними органами влади;

2. За напрямком стимулювання:

- інвестиційно-інноваційні – заходи активізаційного впливу, що ґрунтуються на вкладенні коштів у розробку та впровадження нових технологій, процесів та інноваційних пропозицій з метою досягнення сталого розвитку регіону;

- податкові – інструменти стимулювання сталого розвитку регіону, що за основу використовують важелі податкової системи (податки, платежі, збори, штрафи, податкові канікули та кредити) та направлені на досягнення сталого розвитку регіону;

- трансфертні – заходи стимулювання, спрямовані на покращення соціо-еколого-економічної ситуації у регіоні та досягнення сталого розвитку через використання системи бюджетних асигнувань (дотацій, субсидій, субвенцій);

- інституційні – заходи стимулюючого впливу, що здійснюються органами державної та регіональної влади з метою покращення соціо-еколого-економічної ситуації у регіоні (дозволи, обмеження, угоди, програми)[11];

3. За тривалістю дії стимулюючого заходу:

- довгострокові – інструменти стимулювання сталого розвитку регіону, що використовуються понад 5 років;
- середньострокові – заходи стимулюючого впливу, що націлені на досягнення сталого розвитку, і тривають протягом від 3 до 5 років;
- короткострокові - інструменти стимулювання сталого розвитку регіону, тривалість яких обмежена терміном від 1 до 3 років;

4. За джерелом фінансування:

- державні – інструменти стимулювання сталого розвитку, що фінансується з державного або місцевих бюджетів, державних фондів, а також державними підприємствами;
- приватні – заходи стимулюючого впливу, що направлені на досягнення сталого розвитку регіону, і фінансуються приватними суб'єктами господарювання різних організаційних форм та видів;
- внутрішні – інструменти стимулювання сталого розвитку регіону, що фінансуються за рахунок внутрішньорегіональних джерел;
- зовнішні – заходи стимулювання, що спрямовані на досягнення сталого розвитку регіону, і фінансуються через загальнонаціональні чи міжрегіональні програми та угоди, а також міжнародні організації[11].

На практиці бюджетні інструменти є одним із ключових механізмів реалізації політики регіонального розвитку Івано-Франківської області. Їх застосування спрямоване на забезпечення економічного зростання, модернізацію інфраструктури, підвищення якості публічних послуг та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва. Важливе місце у цьому процесі займає фінансування регіональних цільових програм, реалізація яких дозволяє концентрувати бюджетні ресурси на вирішенні найбільш актуальних проблем області та досягненні стратегічних цілей розвитку.

Одним із найбільш поширених інструментів стимулювання розвитку регіону є фінансування інвестиційних та інфраструктурних проєктів. В Івано-Франківській області значна увага приділяється розвитку транспортної та соціальної інфраструктури, підвищенню енергоефективності, модернізації об'єктів освіти, охорони здоров'я та культури. Важливу роль також відіграють заходи, спрямовані на розвиток індустріальних парків, підтримку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Реалізація таких проєктів сприяє зміцненню економічного потенціалу області та підвищенню її інвестиційної привабливості.

Важливим напрямом використання бюджетних інструментів є залучення коштів міжнародної технічної допомоги, грантових ресурсів та участь у програмах міжрегіонального і транскордонного співробітництва. Крім того, в умовах воєнного стану особливого значення набули заходи щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб, релокованих підприємств, забезпечення енергетичної стійкості та підтримки територіальних громад. Поєднання інвестиційних, трансфертних та інституційних інструментів створює передумови для комплексного розвитку регіону, підвищення рівня зайнятості населення та покращення якості життя мешканців області.

Отже, бюджетні інструменти є важливим механізмом реалізації регіональної політики та забезпечення розвитку Івано-Франківської області. Через фінансування регіональних програм, інвестиційних проєктів, соціальної інфраструктури та підтримку територіальних громад обласний бюджет створює умови для економічного зростання та підвищення добробуту населення. В умовах воєнного стану їх значення посилюється, оскільки вони дозволяють забезпечувати соціальну стабільність, підтримувати внутрішньо переміщених осіб, сприяти адаптації бізнесу та зміцнювати стійкість регіону до сучасних викликів

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ У РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми та виклики використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону в умовах євроінтеграції

За результатами аналізу доходів та видатків обласного бюджету Івано-Франківської області встановлено, що він відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Водночас виявлено низку проблем, які обмежують можливості фінансування заходів розвитку. Серед них – скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів, висока залежність доходів бюджету від податкових надходжень, зменшення видатків на економічну діяльність та обмежені можливості реалізації інвестиційних проєктів в умовах воєнного стану.

В умовах сучасних геополітичних та геоekonomічних трансформацій вектор європейської інтеграції є визначальним для стратегічного розвитку України. Зближення з Європейським Союзом вимагає кардинального переосмислення підходів до регіонального управління, де ключовим інструментом реалізації державної політики на місцях стає обласний бюджет. Саме він має забезпечувати фінансову основу для соціально-економічного зростання територій, модернізації інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Однак на шляху до ефективного використання бюджетних коштів в умовах євроінтеграції постає низка системних викликів. Серед них обмеженість фінансових ресурсів, необхідність фінансування пріоритетних соціальних та безпекових потреб, недосконалість механізмів стратегічного планування, а також необхідність адаптації бюджетного законодавства до вимог ЄС щодо прозорості та підзвітності. Поглиблення фінансової децентралізації в поєднанні з євроінтеграційними процесами створює нові можливості для залучення міжнародних грантів та фондів, але водночас потребує підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами.

На основі проведеного аналізу доходів і видатків обласного бюджету Івано-Франківської області до основних проблем його використання у забезпеченні розвитку регіону доцільно віднести:

1. Скорочення обсягів офіційних трансфертів.
2. Висока залежність доходів бюджету від податкових надходжень.
3. Скорочення фінансування економічної діяльності.
4. Посилення соціального навантаження на бюджет.
5. Обмежені можливості формування бюджету розвитку.

Однією з ключових проблем використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону є скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів. Проведений аналіз доходів обласного бюджету Івано-Франківської області показав, що у 2023 році офіційні трансферти становили 1 590,7 млн грн або 44,07 % усіх доходів бюджету, тоді як у 2025 році їх обсяг скоротився до 1 240,4 млн грн, а частка – до 34,32 %. Таким чином, протягом досліджуваного періоду обсяг трансфертів зменшився на 350,3 млн грн.

З одного боку, скорочення частки офіційних трансфертів може свідчити про поступове зростання фінансової самостійності обласного бюджету та посилення ролі власних джерел доходів. З іншого боку, міжбюджетні трансферти традиційно залишаються важливим інструментом фінансування освітніх, соціальних, медичних та інфраструктурних програм, реалізація яких має стратегічне значення для розвитку регіону.

У науковій літературі неодноразово підкреслюється, що міжбюджетні трансферти виконують не лише функцію фінансового вирівнювання територій, а й забезпечують реалізацію державної регіональної політики та підтримку територій, які мають обмежену власну дохідну базу [18]. В умовах воєнного стану значення таких ресурсів додатково зростає, оскільки місцеві бюджети змушені одночасно забезпечувати виконання поточних соціальних зобов'язань та реагувати на нові виклики, пов'язані з безпекою, підтримкою внутрішньо переміщених осіб і відновленням інфраструктури.

Для Івано-Франківської області скорочення обсягів трансфертів означає зменшення можливостей фінансування окремих регіональних програм розвитку та реалізації капітальних проєктів. За таких умов зростає потреба у пошуку додаткових джерел фінансування, залученні міжнародної технічної допомоги, грантових ресурсів та коштів міжнародних фінансових організацій. Крім того, важливим завданням стає підвищення ефективності використання власних доходів бюджету та концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку області.

Ще одним викликом для забезпечення стабільного розвитку регіону є висока залежність доходної бази обласного бюджету від податкових надходжень. Проведений аналіз показав, що протягом 2023–2025 рр. частка податкових надходжень у структурі доходів бюджету зросла з 49,97 % до 58,18 %. Це свідчить про посилення ролі власних джерел доходів у формуванні бюджету, однак одночасно підвищує його залежність від загального стану економіки, рівня зайнятості населення та фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання.

Важливе значення для формування податкових надходжень обласного бюджету має стан економічної активності в регіоні, рівень зайнятості населення та результати діяльності суб'єктів господарювання. В умовах воєнного стану будь-яке уповільнення економічних процесів, скорочення робочих місць або зменшення обсягів виробництва може негативно впливати на надходження до бюджету та його фінансову стійкість.

Науковці зазначають, що надмірна концентрація доходів бюджету на обмеженій кількості джерел створює додаткові ризики для його збалансованості та знижує стійкість бюджетної системи до зовнішніх викликів [19]. У зв'язку з цим важливим завданням є диверсифікація доходної бази, підтримка підприємницької діяльності, створення нових робочих місць та стимулювання економічного розвитку території.

Особливу увагу привертає суттєве скорочення видатків на економічну діяльність в обласному бюджеті Івано-Франківської області. Проведений аналіз показав, що у 2023 році на фінансування економічної діяльності було спрямовано 424,7 млн грн, тоді як у 2025 році цей показник скоротився до 66,9 млн грн. Таким чином, обсяг відповідних видатків зменшився більш ніж у шість разів, що свідчить про зміну бюджетних пріоритетів та обмеження можливостей фінансування заходів розвитку.

Видатки на економічну діяльність відіграють важливу роль у забезпеченні довгострокового соціально-економічного розвитку регіону, оскільки спрямовуються на реалізацію інфраструктурних проєктів, розвиток транспортної мережі, підтримку підприємництва, підвищення інвестиційної привабливості території та створення передумов для економічного зростання. Саме такі видатки формують основу для розширення економічного потенціалу регіону та забезпечують додаткові можливості для наповнення бюджету в майбутньому.

Зменшення фінансування економічної діяльності значною мірою пов'язане з необхідністю концентрації бюджетних ресурсів на забезпеченні першочергових соціальних потреб населення та фінансуванні заходів, пов'язаних із воєнним станом. Проте тривале скорочення інвестиційних та інфраструктурних видатків може негативно впливати на конкурентоспроможність регіону, уповільнювати реалізацію проєктів розвитку та обмежувати можливості залучення інвестицій.

Скорочення фінансування економічної діяльності та капітальних видатків негативно впливає на можливості формування бюджету розвитку. В умовах

воєнного стану значна частина бюджетних ресурсів спрямовується на фінансування поточних потреб, що обмежує реалізацію інвестиційних проєктів. Водночас саме бюджет розвитку є важливим інструментом модернізації інфраструктури та забезпечення довгострокового економічного зростання регіону.

У контексті євроінтеграції особливого значення набуває необхідність переходу від фінансування переважно поточних потреб до забезпечення збалансованого поєднання видатків споживання та розвитку. Практика країн Європейського Союзу свідчить, що регіональний розвиток значною мірою базується на реалізації інвестиційних проєктів, модернізації інфраструктури та підтримці місцевого економічного потенціалу [20]. Тому одним із важливих завдань бюджетної політики залишається пошук можливостей для відновлення фінансування заходів економічного розвитку та розширення джерел їх ресурсного забезпечення.

Ще одним викликом використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону є посилення його соціальної спрямованості в умовах воєнного стану. Проведений аналіз видатків Івано-Франківської області свідчить про зростання фінансування галузей соціальної сфери, насамперед освіти, соціального захисту населення, охорони здоров'я та культури. Зокрема, видатки на освіту збільшилися з 781,1 млн грн у 2023 році до 969,2 млн грн у 2025 році, а видатки на соціальний захист населення також демонстрували позитивну динаміку.

Така тенденція є закономірною, оскільки в умовах війни саме соціальна сфера потребує додаткової фінансової підтримки. Обласний бюджет забезпечує фінансування закладів освіти та охорони здоров'я, реалізацію програм соціального захисту населення, підтримку внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення. Крім того, суттєво зростає потреба у фінансуванні заходів, пов'язаних із забезпеченням безпеки та підтримкою обороноздатності держави.

Разом з тим збільшення частки соціальних видатків обмежує можливості фінансування заходів економічного розвитку та реалізації інвестиційних проєктів. У результаті значна частина бюджетних ресурсів спрямовується на забезпечення поточних потреб, тоді як фінансування стратегічних напрямів розвитку регіону відходить на другий план. Така ситуація є характерною для більшості регіонів України в умовах воєнного стану та потребує пошуку оптимального балансу між поточними соціальними потребами та довгостроковими завданнями розвитку.

У контексті євроінтеграційних процесів особливого значення набуває впровадження підходів, орієнтованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, забезпечення прозорості бюджетного процесу та досягнення конкретних результатів від реалізації бюджетних програм. Це дозволить підвищити результативність використання обмежених фінансових ресурсів та забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку регіону.

Отже, результати проведеного аналізу свідчать, що основними проблемами використання обласного бюджету Івано-Франківської області у забезпеченні розвитку регіону є скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів, висока залежність доходів від податкових надходжень, зменшення фінансування економічної діяльності та посилення соціального навантаження на бюджет. В умовах воєнного стану та євроінтеграції вирішення зазначених проблем потребує удосконалення підходів до формування та використання бюджетних ресурсів, розширення джерел фінансування розвитку та підвищення ефективності бюджетної політики на регіональному рівні.

У зв'язку з цим актуальним є визначення напрямів підвищення ролі обласного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону, що розглянуто в наступному підрозділі.

3.2. Перспективні напрями та шляхи підвищення ролі обласного бюджету у розвитку регіону

В умовах сучасних геополітичних та економічних викликів, тривалого процесу децентралізації та необхідності повоєнного відновлення України, роль місцевих фінансів зазнає корінних трансформацій. Обласний бюджет виступає не лише інструментом перерозподілу фінансових ресурсів, а й важливим механізмом реалізації регіональної політики та забезпечення соціально-економічного розвитку території. Від ефективності його формування та наповнення безпосередньо залежить фінансова спроможність громад, якість соціальних послуг, стан критичної інфраструктури та інвестиційна привабливість усього регіону.

Попри значні успіхи реформи місцевого самоврядування, фінансова система обласного рівня наразі стискається із серйозними суперечностями. Серед них – висока залежність від трансфертів із державного бюджету, диспропорції в економічному розвитку окремих територій та обмеженість власних джерел доходів для фінансування масштабних інфраструктурних проєктів.

З огляду на виявлені у підрозділі 3.1 проблеми та результати проведеного аналізу доходів і видатків обласного бюджету Івано-Франківської області, підвищення ролі обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону доцільно здійснювати за кількома взаємопов'язаними напрямками. До основних із них

належать: розширення та диверсифікація джерел фінансування розвитку регіону; зміцнення дохідної бази обласного бюджету; посилення бюджету розвитку та інвестиційної складової бюджетної політики; підвищення ефективності використання бюджетних коштів; забезпечення взаємозв'язку між стратегічним плануванням і бюджетним процесом. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню фінансової спроможності області, ефективнішому використанню бюджетних ресурсів та досягненню стратегічних цілей регіонального розвитку в умовах євроінтеграції [5; 7; 16].

Одним із ключових напрямів підвищення ролі обласного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону є розширення та диверсифікація джерел фінансування. Проведений аналіз показав скорочення обсягів офіційних трансфертів, що обмежує можливості фінансування окремих регіональних програм та інвестиційних проєктів. За таких умов важливого значення набуває залучення альтернативних джерел фінансових ресурсів, зокрема коштів міжнародних фінансових організацій, грантових програм Європейського Союзу, міжнародної технічної допомоги та механізмів державно-приватного партнерства. Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки одним із пріоритетів державної регіональної політики є підвищення конкурентоспроможності регіонів та забезпечення ефективного використання їх потенціалу [5]. У зв'язку з цим органам влади Івано-Франківської області доцільно активізувати роботу щодо підготовки проєктних заявок, залучення грантового фінансування та розвитку міжнародного співробітництва. Такий підхід сприятиме реалізації стратегічних проєктів розвитку без надмірного навантаження на обласний бюджет.

Важливим напрямом підвищення ролі обласного бюджету є зміцнення його дохідної бази шляхом стимулювання економічного розвитку регіону. Результати проведеного аналізу засвідчили зростання частки податкових надходжень у структурі доходів бюджету, що свідчить про підвищення ролі власних доходів у забезпеченні фінансової спроможності області. Проте фінансова стійкість бюджету значною мірою залежить від стану економічної

активності, рівня зайнятості населення та результатів діяльності суб'єктів господарювання. Тому одним із пріоритетних завдань регіональної політики має бути підтримка малого та середнього бізнесу, стимулювання інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць та розвиток підприємництва. Особливу увагу доцільно приділити розвитку галузей, визначених стратегічними пріоритетами Івано-Франківської області, зокрема туризму, деревообробної промисловості, агропромислового комплексу, альтернативної енергетики та сфери інформаційних технологій [7;16]. Розширення економічної бази регіону сприятиме збільшенню бюджетних надходжень та зміцненню фінансової незалежності області [17;18].

Наступним важливим напрямом є посилення бюджету розвитку та інвестиційної складової обласного бюджету. Проведений аналіз показав суттєве скорочення видатків на економічну діяльність, що негативно впливає на можливості реалізації інфраструктурних та інвестиційних проєктів. Водночас саме інвестиції у розвиток транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури формують основу довгострокового економічного зростання регіону. У сучасних умовах доцільним є збільшення частки видатків, спрямованих на реалізацію проєктів розвитку, модернізацію інженерної та транспортної інфраструктури, підтримку інноваційної діяльності та підвищення інвестиційної привабливості території. Відповідно до Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки важливими завданнями є розвиток інфраструктури, підтримка економічної активності населення та створення умов для залучення інвестицій [7;16]. Зарубіжний досвід свідчить, що саме поєднання бюджетних ресурсів із приватними інвестиціями та міжнародною фінансовою підтримкою забезпечує ефективний регіональний розвиток і підвищення конкурентоспроможності територій [20;21].

Не менш важливим напрямом підвищення ролі обласного бюджету є підвищення ефективності використання бюджетних коштів. В умовах обмеженості фінансових ресурсів особливого значення набуває забезпечення результативності бюджетних видатків та орієнтація бюджетного процесу на

досягнення конкретних соціально-економічних результатів. Одним із дієвих інструментів реалізації цього завдання є програмно-цільовий метод бюджетування, який дозволяє оцінювати ефективність використання бюджетних ресурсів через систему результативних показників. Відповідно до положень Бюджетного кодексу України підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів є одним із ключових принципів функціонування бюджетної системи [1]. У зв'язку з цим важливого значення набуває удосконалення моніторингу виконання бюджетних програм, посилення контролю за використанням бюджетних коштів, впровадження сучасних підходів до стратегічного та середньострокового бюджетного планування. Крім того, важливим завданням є забезпечення відкритості бюджетного процесу та залучення громадськості до обговорення пріоритетів розвитку території, що відповідає європейським принципам належного врядування [5;17].

Перспективним напрямом підвищення ролі обласного бюджету в умовах євроінтеграції є також посилення взаємозв'язку між стратегічним плануванням та бюджетним процесом. Реалізація цілей Стратегії розвитку Івано-Франківської області повинна супроводжуватися належним фінансовим забезпеченням через бюджетні програми та проекти регіонального розвитку. Це дозволить забезпечити узгодженість між стратегічними цілями, бюджетними ресурсами та очікуваними результатами. Практика країн Європейського Союзу підтверджує, що ефективне використання бюджетних ресурсів значною мірою залежить від чіткого зв'язку між стратегічним плануванням, бюджетуванням та оцінкою результатів реалізованих заходів [20].

Отже, підвищення ролі обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону потребує комплексного підходу, який передбачає розширення джерел фінансування, зміцнення дохідної бази бюджету, посилення інвестиційної складової, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та забезпечення тісного взаємозв'язку між стратегічним плануванням і бюджетним процесом. Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню фінансової спроможності Івано-Франківської області, підвищенню якості публічних послуг

та створенню передумов для сталого соціально-економічного розвитку регіону в умовах євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження досягнуто поставленої мети та виконано визначені завдання щодо дослідження ролі обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону на прикладі Івано-Франківської області. Проведений аналіз дозволив узагальнити теоретичні засади функціонування обласного бюджету, оцінити особливості формування та використання його ресурсів, визначити основні проблеми бюджетного забезпечення регіонального розвитку та обґрунтувати напрями підвищення ролі обласного бюджету в сучасних умовах.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування та використання обласного бюджету як складової бюджетної системи України. Встановлено, що обласний бюджет є важливим фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики та забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Розглянуто сутність, функції та значення обласного бюджету, а також визначено його роль у фінансовому забезпеченні розвитку регіону. Дослідження напрямів і пріоритетів регіонального розвитку засвідчило, що ефективність реалізації стратегічних цілей області значною мірою залежить від рівня фінансового забезпечення та результативності використання бюджетних ресурсів. Особливу увагу приділено сучасним викликам регіонального розвитку, пов'язаним із процесами децентралізації, євроінтеграції та необхідністю адаптації регіональної політики до нових соціально-економічних умов.

У другому розділі проведено аналіз формування та використання коштів обласного бюджету Івано-Франківської області у 2023–2025 роках. Результати дослідження свідчать про зростання ролі податкових надходжень у структурі доходів бюджету та одночасне скорочення частки офіційних трансфертів. Встановлено, що частка податкових надходжень зросла з 49,97 % у 2023 році до 58,18 % у 2025 році, тоді як частка офіційних трансфертів скоротилася з 44,07 % до 34,32 %. Аналіз видаткової частини бюджету показав посилення його

соціальної спрямованості, зокрема зростання фінансування освіти, соціального захисту населення та інших соціально значущих напрямів. Водночас виявлено суттєве скорочення видатків на економічну діяльність, що може негативно впливати на реалізацію інвестиційних та інфраструктурних проєктів регіонального розвитку.

У третьому розділі визначено основні проблеми та виклики використання обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону. До них віднесено скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів, високу залежність доходної бази від податкових надходжень, зменшення фінансування економічної діяльності, посилення соціального навантаження на бюджет та обмежені можливості формування бюджету розвитку. Проведене дослідження показало, що в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів особливого значення набуває підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів і пошук додаткових джерел фінансування регіонального розвитку.

На основі результатів дослідження обґрунтовано основні напрями підвищення ролі обласного бюджету у забезпеченні розвитку регіону, серед яких: диверсифікація джерел фінансування, залучення грантових та інвестиційних ресурсів, зміцнення доходної бази бюджету, посилення бюджету розвитку, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та забезпечення тісного взаємозв'язку між стратегічним плануванням і бюджетним процесом. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню фінансової спроможності Івано-Франківської області та створенню умов для сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Отже, обласний бюджет залишається одним із ключових інструментів забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Від ефективності його формування та використання залежить можливість реалізації стратегічних пріоритетів розвитку області, підвищення якості публічних послуг, підтримки соціальної стабільності та забезпечення економічного зростання. В умовах сучасних викликів важливим завданням залишається удосконалення механізмів

бюджетного управління, підвищення результативності використання бюджетних коштів та зміцнення фінансової основи регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

1. Бюджетний Кодекс України;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Конституція України;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Державна стратегія регіонального розвитку;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
6. Рішення про обласний бюджет; <https://www.if.gov.ua/vikonannya-byudzhetu-if-oda/rishennya-pro-oblasnij-byudzhetu>
7. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки (нова редакція); <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/uploaded-files/strategiia-rozvitku-ivano-frankivskoyi-oblasti-na-2021-2027-roki-nova-redakciia.pdf>
8. Звіт про обласний бюджет за 2023-2025 роки;
<https://openbudget.gov.ua/>

КНИГИ

один автор

9. Косарев О. Й. Методологія бюджетування діяльності підприємств: навч. посібник / О. Й. Косарев, В. М. Волик. — К.: НАУ, 2004. — 96 с.

без автора

10. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. — Київ «Центр навчальної літератури», 2004. — 531 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

11. ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ;

<https://dspace.dsau.dp.ua/server/api/core/bitstreams/fd67c948-0f14-47ef-97f2-207463ba9340/content>

12. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД;

<https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13546/13612>

13. Формування політики регіонального розвитку України в умовах децентралізації; <https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34a549a7-2e87-4509-9d8e-6905e1268966/content>

14. РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ; <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d75a85f6-59f0-4826-8d3b-f8394262dc5d/content>

15. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ; https://econom.stateandregions.zp.ua/journal/2024/2_2024/9.pdf

16. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ; https://kfin.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/53/2026/02/m_bak2025.pdf

17. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ; <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/425/413>

18. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ; <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1509/1453>

19. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ; <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/download/2534/2576>

20. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ; http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf

21. Світовий досвід державної підтримки в системі публічного управління розвитком територіальних громад; https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-4_0-pages-19_28.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Доходи обласного бюджету Івано-Франківської області

за 2023-2025 рр., млн грн.

Показник	2023	2024	2025
Загальний фонд	2 757,6	3 074,5	3 270,5
Спеціальний фонд	852,3	292,1	344,2
Разом	3 609,9	3 366,6	3 614,6

Додаток Б

Структура доходів обласного бюджету Івано-Франківської області

за 2023-2025 роки

Доходи	2023		2024		2025	
	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%
Податкові	1 803,8	49,97	1 699,6	50,48	2 103,1	58,18
Неподаткові	208,8	5,78	220,4	6,55	220,9	6,11
Доходи від операцій з капіталом	6,6	0,18	3,3	0,10	50,3	1,39
Офіційні трансфери	1 590,7	44,07	1 443,4	42,87	1 240,4	34,32
Разом	3 609,9	100	3 366,7	100	3 614,7	100

Видатки обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 рр., млн грн.

Показник	2023	2024	2025
Загальний фонд	2 539,3	2 781,3	2 587,8
Спеціальний фонд	1 115,0	680,2	840,0
Разом	3 654,3	3 461,5	3 427,8

**Структура видатків обласного бюджету Івано-Франківської області
за 2023-2025 роки за функціональною класифікацією видатків та
кредитування бюджету**

Код	Найменування	2023		2024		2025	
		Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%	Сума, млн грн	%
0100	Загальнодержавні функції	839,3	22,97	892,3	25,78	813,0	23,72
0200	Оборона	0	0	0	0	0	0
0300	Громадський порядок, безпека та судова влада	11,3	0,31	13,8	0,40	22,1	0,64
0400	Економічна діяльність	706,4	19,33	199,7	5,77	209,6	6,11
0500	Охорона навколишнього природного середовища	11,5	0,31	-	-	0,7	0,02
0600	Житлово-комунальне господарство	0,4	0,01	9,9	0,29	0	0
0700	Охорона здоров'я	402,1	11,0	363,3	10,50	345,0	10,07
0800	Духовний та фізичний порядок	271,3	7,42	301,5	8,71	316,0	9,22
0900	Освіта	1 066,7	29,19	1 312,0	37,9	1 263,6	36,86
1000	Соціальний захист та соціальне забезпечення	345,3	9,45	368,7	10,65	457,9	13,36
Разом		3 654,3	100	3 461,5	100	3 427,9	100